

Šachy nejsou černobílé

ŠACHY BY NA PRVNÍ POHLED MĚLY BÝT SPORTEM, V NĚMŽ GENDER NEHRAJE ROLI. JEN ČTYŘIAŠEDESÁT ČERNOBÍLÝCH POLÍ A ŠESTNÁCT FIGUR NA KAŽDÉ STRANĚ. DVĚ ARMÁDY PEVNĚ SEŠNĚROVANÉ PRAVIDLY STARÝMI NĚKOLIK STALETÍ, KTERÝM JE JEDNO, ZDA S NIMI MANÉVRUJE ŽENA ČI MUŽ. PŘESTO JE ŠPIČKOVÝCH ŠACHISTEK JEN MINIMUM. ZMĚNIT TO POMÁHÁ NEJEN POPULÁRNÍ SERIÁL, ALE TEĎ I MEZINÁRODNÍ ŠACHOVÁ FEDERACE.

Zájem o roli žen v šachu vzrostl poté, co na podzim 2020 uveřejnil Netflix minisérii *Dámský gambit* natočenou na základě stejnojmenného románu amerického spisovatele Waltera Tevise. V díle hraje hlavní roli zázračného šachového dítěte ze sirotčince v Kentucky Beth Harmon, která ve fiktivním světě převezme fakticky roli Bobbyho Fischera. V průběhu šedesátých let si Beth (tak jako Fischer) poradí s kompletní mužskou konkurencí, včetně sovětského velmistra Vasilije Borgova při turnaji v Moskvě, načež jí celý šachový svět leží u nohou.

Problém je bohužel v tom, že ekvivalent Beth Harmon ve skutečném světě neexistuje. „Podle mě to je i tak asi nejlepší seriál či film se šachovou tematikou vůbec,“ myslí si česká šachová jednička a držitelka titulu ženské velmistryně Julia Movsesjan. „Většina věcí je vyobrazena dost realisticky. Trochu mě jen překvapilo ne zcela profesionálně vypadající chování Beth za šachovnicí. Provádění tahu, koukání do očí a další věci, které na turnajích nevidíte,“ doplňuje.

GENIÁLNÍ MAĎARKA

V reálném šachovém světě má k hrdince *Dámského gambitu* asi nejbližší Maďarka Judit Polgár. V roce 2006 se jako jediná žena dostala do top 10 světového žebříčku FIDE, sverepě vždy odmítala jakékoliv speciální velmistrovské tituly pro ženy a zároveň je jedinou šachistkou, která porazila šachového mistra světa. Při partii v klasickém či rapid šachu dokázala Polgár porazit například Rusy Karpova

a Kasparova, Inda Ananda či úřadujícího šampiona Magnuse Carlsena.

Bohužel od roku 2015 už na turnajích nehraje. „Kromě Judit bych zmínila i čínskou velmistryni Chou I-fan. S oběma se znám osobně a obdivuji je nejen kvůli skvělým šachovým výsledkům a jejich významu pro ženský šach, ale i velmi příjemnému a skromnému vystupování,“ připojuje své dojmy Movsesjan.

Šachy jsou zvláštní tím, že existují soutěže pro všechny – a pak soutěže pro ženy. Ostatně i titul velmistra (GM) je určen oběma pohlavím a vedle něj je speciální titul ženské velmistryně (Woman Grandmaster, WGM). Ten Mezinárodní šachová federace (FIDE) vytvořila v roce 1976 a v roce 2020 bylo na světě 458 aktivních šachových velmistryň. Titulem velmistra se pak může pyšnit 1725 hráčů, avšak z nich je jen 37 žen. Pro ženský titul jsou požadavky specifické a výrazně nižší, asi o 200 Elo ratingových bodů.

Julia Movsesjan to vidí jako přednost: „Myslím, že je to taktó v pořádku. Plnit podmínky pro mužské mezinárodní tituly je velmi obtížné a může to mladé hráčky demotivovat,“ upozorňuje. Judit Polgár naopak speciální tituly nevíta a opakovaně upozorňuje na roli genderových stereotypů. „Nejde o biologii. Žena může být v šachu stejně skvělá jako muž. Ale existuje tu spousta společenských omezení a bariér, které ženy brzdí,“ řekla loni deníku *Guardian*.

ROK ŽENSKÉHO ŠACHU

Kvůli nedostatku hráček tak už v roce 2020 na kongresu v Abú Dhabí delegátky ženské šachové komise apelovaly >>

Velmistryně Julia Movsesjan, česká ženská šachová jednička, se věnuje péči o mladé šachistky.

Judit Polgár je považována za nejlepší šachistku všech dob. Proslula agresivní hrou a divokými výměnami.

na FIDE, aby byl rok 2022 vyhlášen Rokem ženské-
ho šachu. Důvodem byla začínající pandemie a lock-
down, v němž se na jaře před dvěma lety staly šachy
oblíbenou kratochvílí mnohých, ale pochopitelně
také snaha zvýšit počet žen v šachu.

FIDE nápad přijala a přislíbila účast žen na elit-
ních turnajích podporovat i finančně (dlužno však
dodat, že loni zároveň vyvolalo mezi hráčkami not-
né pobouření rozhodnutí FIDE přizvat jako hlavní-
ho sponzora ženských soutěží společnost vyráběj-
ící prsní implantáty).
Do Roku ženského ša-
chu se zapojil i Šachový
svaz ČR, kde dostala
projekt na starost coby
hlavní koordinátorka
Lenka Kůsová. „Já i obě
moje děti hrajeme šachy
s nadšením. V šacho-
vém svazu jsem člen-
kou Komise marketingu
a komunikace, v Karlo-
varském kraji jsem pak
také koordinátorkou
projektu Šachy do škol,“
vyjmenovává.

Kůsová zároveň
zdůrazňuje, že jejím
cílem je vytvořit pro
malé šachistky takové
podmínky, aby je šachy
bavily a zároveň měly
chuť na sobě pracovat
a zlepšovat se. „Nápadů
máme mnoho, za všech-
ny mohu uvést uzavřený
turnaj pro dívky. Dále
simultánky se známými
a silnými šachistkami,
které nám v populari-
zaci šachu pomohou.
Podpoříme i účast dívek
na reprezentačním sou-
středění,“ vyjmenovává

Kůsová. Zároveň ale brzdí nadšení, nemyslí si totiž,
že se velký efekt projeví už v prvním roce projektu.
Spíše doufá, že se letošním rokem nastartuje trend.
„Je to dlouhodobý proces. Letošní rok nám pomůže
zároveň zvýšit výkonnost ve všech dívčích katego-
riích až po ženskou reprezentaci. A mimo jiné hod-
láme i zvýšit a zkvalitnit počty trenérek, rozhodčích,
organizátorek – a nakonec třeba i maminek budou-
cích šachových talentů,“ doplňuje.

PROČ CHYBĚJÍ ŠACHISTKY?

Najít odpověď na otázku, proč není více špičkových
šachistek, není jednoduché. „Já mám u sebe v šacho-
vém kroužku v Brně z deseti dětí osm holčiček, ale je
to výjimka. Kolegové v dalších městech by byli rádi
byť jen za jedinou,“ odpovídá mluvčí šachového svazu
Josef Bednařík. Sám si prý s problémem rady neví, ale
doufá, že letošní rok a propagace FIDE pomůžou.

Judit Polgár a další významné hráčky mluvi-
ly v minulosti v souvislosti se šachovým prostře-
dím o sexismu, Julia
Movsesjan ovšem vidí
problém někde jinde.
„Obecně šachy u dívek
nepatří k nejoblíbeněj-
ším koníčkům. Možná
chybí i cíle a motivace.
Těžko říct, ale tohle
jednoznačně hraje roli,“
odpovídá. Zároveň jed-
ním dechem dodává, že
práce s malými šachis-
tkami je specifická. „Je
složitější zohlednit tro-
chu jiný způsob ženské-
ho myšlení. Šachistky
totiž podle mě spolé-
hají více na pocity a in-
tuici, zatímco muži volí
spíše vědecký, hlou-
bavý přístup ke hře,“
vysvětluje Movsesjan,
která se zároveň pravi-
delně věnuje talentova-
ným děvčatům ve věku
deset až dvanáct let.

Kromě toho dopl-
ňuje, že zatímco kluci
jsou zpravidla praco-
vitější a mají i hlubší
šachové znalosti, holky
jsou zase zvědavější
a dokážou se pro ša-
chy rychleji nadchnout.

„Pokud chcete, aby jim nadšení vydrželo, musíte je
více motivovat a nastavit vhodné šachové vzory, jako
je právě Judit Polgár,“ popisuje.

Podle slov české ženské šachové jedničky je pak
obecně pro ženy nejtěžší udržet soustředění po celou
dobu partie. „Z mé zkušenosti ženy hůře udrží kon-
centraci při partii, která trvá například čtyři hodiny,
a občas během partie řeší i věci naprosto nesouvisej-
cí se šachem,“ dodává. >>

Seriál Dámský gambit spustil hotové šachové šílenství. Po jeho odvysílání vyskočil prodej šachových sad a šachové literatury o stovky procent a na herní platformu Chess.com se přihlásily statisíce nových hráčů.

ZÁZEMÍ, TRENÉR, BUDOUCNOST

Trochu jiný názor na celou problematiku má koordinátorka projektu Lenka Kůsová. „Jsem přesvědčena, že ženy mohou přistupovat a také přistupují k šachu jiným způsobem než muži. Využívají svých specifických vlastností a zkušeností, což je pro hru jako takovou pozitivní,“ říká.

Obečně by pak podle jejich slov více žen k šachovnicím nalákala motivace a finanční podpora v kombinaci s větším množstvím ženských šachových vzorů. „Jsem přesvědčena, že by pomohla i podpora mužských šachových osobností. Tím, že sama aktivně sportuji a účastním se závodů, motivuje mě nejen vítězství v ženských kategoriích, ale i skvělé umístění mezi muži,“ vysvětluje.

K dosavadnímu stavu pak šachy dospěly podle koordinátorky hlavně kvůli nízké popularitě, prestiži a viditelnosti šachu v české společnosti. Pro zajímavost dodejme, že od školního roku 2011/12 jsou šachové lekce povinné v Arménii; stala se tak první zemí na světě, která šachy přidala do svého kurikula. „V Česku hraje bohužel významnou roli i nízká podpora v rodině v kombinaci s finanční náročností a minimální perspektivou v budoucnu. Šachy vám hypotéku jen těžko zaplatí,“ říká trochu smutně Kůsová a dodává, že zároveň u některých hráček přeruší šachovou dráhu i založení rodiny.

Přes to všechno pak nastiňuje svoji vizi, která by dokázala přilákat více šachistek. „Za prvé je potřeba

ŠACHOVÉ INFLUENCERKY

Jedněmi z nejpopulárnějších šachistek vůbec jsou sestry Alexandra a Andrea Botez. Starší Alexandra (26) je ženskou velmistřinou od roku 2013 a drží si Elo rating lehce nad hranicí 2000 bodů. Zároveň pětkrát vyhrála ženské mistrovství Kanady a jednou triumfovala i v USA. Spolu s mladší sestrou Andreou (22), která na titul velmistřiny nikdy nedosáhla, pak provozují populární kanály na YouTube a Twitchi BotezLive, kde dohromady nasbíraly přes milion a tři čtvrtě sledujících. Ročně si pak sestry podle svých slov vydělají více než 100 tisíc dolarů, což je mnohem víc, než kolik inkasují na prize money nejúspěšnější velmistři.

skvělé rodinné zázemí a podpora rodičů. Hodláme organizovat workshopy pro rodiče děvčat, hovořit o jejich motivaci a důvodech, které je u šachu udrží,“ líčí. Druhým pilířem je pak podle Kůsově role trenérů, kteří jsou schopni dívky motivovat, pochopit a podpořit.

Podnětné jsou v tomto ohledu i výsledky studií zkoumajících genderové rozdíly v šachové hře. Vyplývá z nich, že roli tu hrají spíše kulturně-sociální faktory než odlišná kognitivní výbava hráček a hráčů. FIDE na svých webových stránkách uvádí, že dívky odcházejí od šachů dříve než chlapci, masivně hlavně po dosažení věku šestnácti let. Podle citovaných výzkumů za tím stojí i překvapivě mnoho stereotypů: muži proti ženám

volí údajně agresivnější strategie a častěji se odmítají v takových partiích vzdát. Podle některých studií dokonce ženy hrají na své dosažené úrovni průměrně hůře proti mužům než proti jiným ženám. Opět se tedy potvrzuje, že se u šachistek vyplatí podporovat především sebevědomí a motivovat je.

V neposlední řadě je pak klíčová ona zmiňovaná šachová budoucnost. „Ženy by měly mít možnost lépe se rozhodovat o svém šachovém osudu. Například mohou mnohem častěji zastávat roli rozhodčích, trenérek, lektorek mládeže, administrativních pracovníků svazu a podobně. V období dospívání či studia je pak možné angažmá talentované šachistky kombinovat se stipendiem či reprezentační smlouvou,“ uzavírá Kůsová. ■

▼ ZAPOMENUTÁ GENIÁLNÍ ŠACHISTKA

Jméno Věry Menčíkové (1906–1944) není mimo šachový svět příliš známé. Narodila se v roce 1906 v Moskvě. Její otec byl Čech, matka zase Angličanka. Šachy ji naučil otec, ale po bolševické revoluci a rozpadu manželství skončila Olga s matkou a sestrou v roce 1921 Londýně. O dva roky později začala navštěvovat šachový klub Hastings,

kde se jí ujal maďarský velmistr Géza Maróczy. V roce 1925 se stala neoficiálně nejlepší hráčkou Anglie a za dva roky vyhrála první ženské mistrovství světa, které se konalo simultánně s šachovou olympiádou. Svůj titul pak obhájila mezi lety 1930 a 1939 šestkrát a podle dochovaných výsledků by díky svým výkonům dosáhla i na titul velmistra. Ten se

bohužel začal udělovat ženám až od roku 1950. Toho se Věra nedožila, neboť společně se sestrou a matkou zahynula během bombardování Londýna v roce 1944. V roce 2011 byla Menčíková posmrtně uvedena do Světové síně slávy FIDE a současníci o ní tvrdili, že byla první ženou v historii, která dokázala hrát rovnocenné partie s muži.

**JAK SE POSUNULO VNÍMÁNÍ ŽEN
ZA ŠACHOVNICÍ...**

1962

„VŠECHNY JSOU SLABÉ, TÍM Myslím VŠECHNY ŽENY. VE SROVNÁNÍ S MUŽI JSOU HLOUPÉ. VíTE, NEMĚLY BY HRÁT ŠACHY. JSOU JAKO ZAČÁTEČNÍCI.“

BOBBY FISHER

2020

„NEDOSTATEK ŽEN V ŠACHU JE DLOUHODOBÝ PROBLÉM. ŠACHY NEBYLY V PRŮBĚHU LET K ŽENÁM A DÍVKÁM PŘÍLIŠ LASKAVÉ. JE POTŘEBA TROCHU ZMĚNIT KULTURU. CO SE TÝČE NADŘENÍ PRO HRU, MEZI CHLAPCI A DÍVKAMI NENÍ TAK VELKÝ ROZDÍL. TEN PŘÍCHÁZÍ AŽ POZDĚJI.“

MAGNUS CARLSEN